

Ethnography Lab. na Harvard University, či *Granada Centre for Visual Anthropology* v Manchestri, s ktorým mu jeho priame kontakty či návštevy pracoviska umožnili konzultovať mnohé z jeho východísk. Na strane druhej sa však v problematike definovania antropologičnosti filmu do istej miery vyhýba vizuálnym antropológom, ktorí tvrdia, že antropologický film ako samostatná kategória neexistuje a sú ochotní baviť sa len o filmovej jednotke ako takej. Za deficit celej takisto považujem okrajovú zmienku k paradoxom spojených s percepciou filmu a obrazu. V mnohých prípadoch autor poukazuje na vnímanie niektorých filmových diel akademickou obcou či filmármi, no zaostáva v bližšom ozrejmovaní aspektov práce s vizuálnosťou v teréne, kedy filmovanie vystupuje ako komunikát, či katalyzátor. Domnievam sa, že tento konceptuálny rámec by scelil kvalitnú prácu, ktorá zosumarizovala dôležité momenty vizuálnej antropológie a správne relativizovala svoju pozíciu v zrkadle svojej vlastnej vedeckej identity. Napriek tomu sa v závere svojej knihy Sikora predsa len posnaží sformulovať koncept filmu v antropológii. „*Film dnes už prestal byť voyeristickou kľúčovou dierkou, cez ktorú pozorujeme zvláštne obyčaje niekde inde. Je skôr platformou, ktorú vytvára antropológ (alebo spoluvytvára), aby nám mohol ukázať interesujúce ako i komplikované momenty a situácie; je miestom, v ktorom sa môžu javiť zaujímavé ako i kontroverzné pohľady; miestom, ktoré nám pomáha vidieť, ale i porozumieť osobitostiam iných foriem bytia, tak ako boli zažité a podchytené. Stáva sa viac predmetom do myslenia, a nielen do pozerania.*“ (s. 290) Zdá sa mi, že táto definícia pokrýva

celé spektrum antropologických praktík, ku ktorým sa chcel autor vo svojej knihe vyjadriť. I napriek tomu, že dielo je určené predsa len užšiemu čitateľskému publiku, neuberá to na jeho kvalite. Tento impakt umožňuje autorovi hru s detailnejším prístupom k jednotlivým tézám, čo ocenia predovšetkým ľudia zainteresovaní vo vizuálnej antropológii.

Zo širokej palety antropologických a vizuálnych paradoxov v priebehu celej knihy ostáva v povedomí a na konci sa opätovne vynorí ten najmarkantnejší. V jednom momente Sikora reflektuje problém rozporu, ktorý už samotná antropológia dlhšiu dobu vníma. Text vs. obraz. Písať o vizualite zdá sa byť najväčším paradoxom, ktorému sa však nedá vyhnúť. Určité východiská z tejto situácie ilustroval autor už v odkazoch na hypermediálne princípy, ktorých potenciál však ostáva i naďalej vo vede málo využitý. Paradoxy tejto knihy sa stávajú kreatívnymi impulzmi.

Milan Durňak (FF UK Praha)

Waldemar Kuligowski, *ZŁE MIASTA. 23 SAMPLE Z RZECZYWISTOŚCI. Biblioteka Czasu kultury 42, Poznań 2014, 195 s.*–

Nejnovější publikací polského nakladatelství Czas Kultury je kniha profesora Waldemara Kuligowského *Złe miasta. 23 sample z rzeczywistości (Špatná města. 23 vzorků skutečnosti)*. Spolu s autorem se v ní čtenář vydává na cestu po nejrůznějších kulturně zajímavých místech Polska, Evropy, Ameriky i Asie. Už v úvodu W. Kuligowski vysvětluje, jak vnímá antropologický přístup, který si zvolil: na jedné

straně jako soustředěný badatel a vědec, na straně druhé jako zapálený cestovatel, který navštěvuje místa blízká i vzdálená, a to jak geograficky, tak kulturně. Přitom si troufá potají přihlížet a naslouchat tamním zvykům, ve snaze pochopit a popsat to, co ho obklopuje. A co znamená oněch *dvacet tři vzorků skutečnosti* zmíněných v názvu? Jak poznamenává autor-antropolog, „*původně bylo vzorkování (samplerování) metodou vytvořenou avantgardními hudebníky, spočívající v použití úryvku již existující skladby jako nového elementu,*“ a domnívá se, „*že každá věda je v podstatě takovým intelektuálním samplerováním, které vytváří nové textové partitury z not a frází vypracovaných už dříve jinými*“ (s. 12). V tomto případě jsou vzorky (samplery) samostatnými články publikovanými již dříve v různých polských periodících (např. Dialog, Kultura Popularna, Polityka, Tygodnik Powszechny nebo Wprost), které nyní sebrané a seřazené tvoří jednotný a zajímavý celek.

Kniha je rozdělena do tří částí. V první, nazvané *Sample sumienia (Vzorky svědomí)*, autor v osmi článcích popisuje své zkušenosti z cest do romských osad na Slovensku, do „špatného města“ Mexika, které je dvacetimilionovou megalopolí plnou kontrastů, do slovinské Lublaně, do městských ghet a slumů. Analyzuje také změny, které pronikly do vědomí Rakušanů po druhé světové válce a které byly ovlivněny rodícím se světem konzumu, migrací z venkova do měst i následnou urbanizací. Antropolog si dále všímá míst měnicích se pod vlivem masového turismu. Přestože indonéské Bali nebo řecké Korfu díky turistickému boomeru zažívají ekonomický růst, v podstatě tomuto „zmasovění“ podléhají, a lokální kultura je tak vystavena deformaci a degeneraci. Autor dokazuje, že je opravdu

soustředěným pozorovatelem skutečnosti, v níž se nachází. Analyzuje i výstavy, které měl možnost navštívit v mnoha muzeích, knihy, které přečetl, filmy, jež zhlédl. Na konci první části se W. Kuligowski zabývá dokonce vznikem hip-hopu a jeho druhy vyskytujícími se mj. v Palestině a Izraeli.

Druhá část knihy, *Sample tradycji (Vzorky tradice)*, se skládá ze sedmi článků. Cestu po kulturních zajímavostech čtenář tentokrát začíná v Koniakowě na jihu Polska. Právě tamní krajkářky se před několika lety proslavily výrobou krajkových dámských tang. W. Kuligowski zkoumá a analyzuje různé přístupy k tradicím a „lidovosti“ v Polsku, přičemž se zmiňuje o mnoha paradoxech, které jsou v současnosti nejen centrem pozornosti polských badatelů tradiční lidové kultury, ale týkají se i „obyčejných“ lidí. Antropolog se zamýšlí také nad tím, zda jsou Poláci tradicionalisté, přičemž na problém nahlíží z ideologicko-pragmatické perspektivy. Zajímavé příklady, které uvádí, ukazují, že *každá současnost má svoji verzi tradice, vlastní software* (s. 87), a že na vztah k tradici má vliv mnoho faktorů. Jedním z nich jsou hodnoty uznávané danou společností, které třeba v případě Romů připouštějí manželství dospělých mužů s nezletilými dívkami. Přestože v romské kultuře je uzavření manželství s mladou, nezletilou dívkou zvykem, podle polského zákona mohou být muži, kteří tak učinili, obviněni z pedofilie. Uvedený příklad ukazuje, s jak těžkým úkolem se v takových případech musí vyrovnat státní zastupitelství, když odsuzuje nejen člověka a jeho čin, ale také kulturu a její tradiční zvyky. V posledním článku druhé části se W. Kuligowski zabývá tzv. vynalezenou tradicí (invented tradition) a s ní spojeným nacionalismem, píše o minulosti,

ale i o současnosti a o tom, co umožňovalo a umožňuje vyjádřit národní identitu.

Ve třetí a poslední části, nazvané *Sample niewinności (Vzorky nevinnosti)*, najdeme osm článků. Antropolog v nich diskutuje problémy, se kterými se Poláci v současnosti potýkají. Jak vysvětlit nedostatek prvků spojujících a charakterizujících skupinu lidí stejné generace? Jak je to doopravdy s polskou religiozitou a s čím jsou spojeny změny v postojích Poláků? Co lze v dnešní době označit za trapas, tedy něco, co lze chápat jako kompromitaci, průšvih, faux pas? W. Kuligowski čtenáři dále přibližuje polsko-česko-německé pohraničí, kde ve vesnici Wolimierz vzniklo v devadesátých letech divadlo Klinika Lalek (Opravná panenek), alternativní projekt, který byl úspěšný nejen na lokální úrovni. V rámci alternativní kultury se antropolog zmiňuje také o představení body artu, které měl možnost zhlédnout. Stejně zajímavá je i autorova analýza aromafobie Poláků, tedy hodnocení druhých na základě „krajinných vůní“ (smellscape). Jak autor příhodně poznamenává: „*Každá doba má své zvyky. Jak se ukazuje, má i své vůně, které (...) úplně nemizí. Svě vůně mají také naši sousedé. A to i tehdy, když se absolutně nehodí o tom mluvit.*“ (s. 185) V posledním, dvacátém třetím článku, autor analyzuje jazyk jako médium nenávisti a jako příklad uvádí obecně užívané slovo „odpad“, které stále častěji slouží jako výraz nepřátelství a agrese a způsobuje, že v tomto světě zbaveném nevinnosti „*ztrácíme už i svou mateřskou řeč*“ (s. 194).

Vzhledem ke zvolené problematice, množství řešených témat a různorodosti přístupů k popsáním jevům může být kniha zajímavá nejen pro antropology. Vyloučení, nerovnost či úpadek tradice – popisovaná práce se věnuje problémům důležitým pro

současnou antropologii. W. Kuligowski však ve svých uvážkách navazuje i na minulost a své zajímavé analýzy obohacuje o odkazy na mnoho významných autorů, jakými jsou například Pierre Bourdieu, Ernest Gellner nebo Slavoj Žižek. Další předností knihy je její barvitý jazyk, díky němuž se příslušné články stávají téměř povídkami a čtenář může mít pocit, že antropologa doprovází na jeho cestách.

Karolina Kania (École des hautes études en sciences sociales, Paris)

překlad:

Barbara Kučerová (ÚE a KSS FF UK)

Jaroslav Miller, ZAPADLÍ VLASTENCI: ČESKÝ EXIL V ZÁPADNÍ AUSTRÁLII (1948–1989). Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2014, 132 s.–

Česká historiografie má stále veliký dluh k exilové problematice, respektive k výzkumu migračních témat. Kompilačních prací ohledně migrací existuje sice více, avšak chybějí syntézy, které by ozřejmily migrační proudy do různých koutů světa a analyzovaly vývoj a asimilaci emigrujících Čechů. K tomu některá geografická místa či dílčí témata nejsou zpracována vůbec (např. Češi v Kanadě nebo „české Chicago“). Jednou z málo probádaných oblastí je australský kontinent. Jaroslav Miller svou knihou výše zmíněný dluh umenšil.

Miller se zaměřuje, jak podtitul publikace napovídá, především na Západní Austrálii. Kniha tedy nepojednává o celkové české (československé) emigraci do Austrálie, nýbrž je geograficky vytyčena pouze tímto australským spolkovým